

נושא העבודה:

# הודאת בעל הדין

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער  
שוחר משפט עברי

# הקדמה אישית

בעת האחרונה, בעקבות פרשיות ש'קמו לתחיה' בארץ ובעולם עקב הודאות שווא של נאשמים שהורשעו על לא עוול בכפם, התעורר העניין הציבורי בנושא של "הודאת בעל הדין". הפרשה המפורסמת ביותר שאני מכירה ואשר עוררה הדים רבים והגיע לכל שכבות הציבור, ולא דווקא למשפטנים, היא פרשת תאיר ראדה והרשעתו של רומן זדורוב ברצח על פי הודאתו. במקביל, אנו עדים באמצעי התקשורת לעוד ועוד מקרים בהם מורשעים נאשמים על סמך הודאות פיהם, בין אם בצדק ובין אם לאו.

אני בחרתי בנושא זה משום שהוא לדעתי יוצא דופן בסוגו בתוך דיני הראיות – מדובר בראיה שמחד גיסא בעלת משקל רב, והיא אחראית להרשעתם של מספר לא מועט של נאשמים לאורך השנים, אולם יש בה בעייתיות מסוימת, שכן תפקידן של הראיות הוא לתמוך באמת העובדתית, אך כיצד ניתן לדעת אם הודאתו של אדם אמיתית או שאולי נובעת ממניעים אחרים?

כתלמידת שנה שלישית בתוכנית נוער שוחר משפט עברי של אוניברסיטת ת"א נדרשתי להגיש עבודת סיכום בהיקף 1 יח"ל. לאחר עיון בנושאים המוצעים, בחרתי בנושא של הודאת בעל הדין, נושא שמעניין אותי וברצוני לחקור אותו ולהבינו לעומק, תוך שימוש בכלים שרכשתי במסגרת תוכנית הלימודים "חברה – חוק ומשפט".

# תוכן העניינים

4	מבוא	פרק ראשון
6	גישת המשפט הישראלי	פרק שני
15	גישת המשפט העברי	פרק שלישי
22	השוואה בין שתי הגישות	פרק רביעי
23	סיכום ומסקנות	פרק חמישי

## פרק ראשון

# מבוא

הודאת בעל דין מהווה ראיה שנויה במחלוקת, יש הרואים לנכון לייחס לה חשיבות רבה, כ'מלכת הראיות', ומנגד יש שרואים לנכון להתייחס אליה בחשדנות יתרה ולהעניק לה משקל אף נמוך יותר מאשר לראיות אחרות, דווקא בשל המעמד הגבוה שרכשה לה.

כידוע לנו, בעל דין יכול להיות נאשם – כאשר מדובר בהליך פלילי, או נתבע – כאשר מדובר בהליך אזרחי. אם כך, גם כאשר אנו מדברים על הודאתו של בעל הדין, עלינו לערוך הפרדה בין המישור הפלילי למישור האזרחי – שכן גם במשפט העברי וגם במשפט הישראלי – קיימים הבדלים משמעותיים ואף מקוטבים ביחס להודאה בין שני המישורים. אציין שבפרק העוסק בגישת המשפט העברי, אערוך הפרדה מלאה בין ההודאה בדיני ממונות ובין ההודאה בדיני נפשות, מפאת השוני הגמור בגישה, ואילו במשפט הישראלי אבצע הפרדה רק בנושאים הדורשים זאת, שכן להרבה מהיבטיה של ההודאה מתייחס הדין הפלילי והאזרחי באופן חופף.

בעבודתי אשווה גם בין הגישות של המשפט העברי והמשפט הישראלי להודאת בעל דין. כפי שנראה בהמשך, המשפט העברי שולל מראש הודאת בעל דין בפלילים, ומכאן שכל השאלות והסוגיות באשר לשאלת מעמדה ומשקלה של ההודאה במשפט הישראלי, אינן נוגעות כלל וכלל למשפט העברי. הסוגיות בהן עוסק המשפט העברי מתייחסות יותר אל מקור האיסור המובהק לקבלת ההודאה, הטעמים לאיסור, ולא מהי המידה שבה יש להתייחס אליה בין הראיות השונות, שאין אין עוררין על כך שאין לייחס לה משקל כלל.

כמו כן, נלמד לראות שהשוני לא קיים רק בין שיטות המשפט (העברי והישראלי), אלא אף בינן לבין עצמם. כך למשל, נעמוד על פרשנויות שונות ומנוגדות של פרשנים לאורך הדורות שנחלקו בדעתם על מקומה של הודאת בעל דין, וכן על גישות שונות במשפט הישראלי בכל הקשור למעמד שראוי לייחס לה.

## סקירה כללית

כאמור, הודאה היא הצהרה בה אדם מודה לחובת עצמו. במערכות משפט רבות, ביניהן מערכת המשפט הישראלית, נחשבת ההודאה לראיה חזקה מאוד נגד המודה ומכונה בשל כך "מלכת הראיות". גם כאשר נאשם חוזר בו מהודאתו, מוענק להודאה משקל רב יחסית בעת הכרעת דינו.

ההנחה היא כי האינטרס המובהק של אדם הוא לפעול באופן שלא יזיק לו, וההודאה, בהיותה נוגדת אינטרס זה, מצביעה על האפשרות שהיא האמת העובדתית.

כיום נתפסת הודאת בעל דין כבעייתית נוכח מקרים חוזרים ונשנים של חשודים שהודו בביצוע עברה כלשהי, ולבסוף נתברר שלא עשו אותה כלל. מפורסמים במיוחד המקרים של 'כנופיית מע"צ' שהורשעו במעשי אלימות קשים שלא ביצעו על סמך הודאות שהושגו תחת לחץ ואלימות, המקרה של פאבל סמירנוף שהורשע ע"פ הודאתו ברצח חברו שנמצא לאחר מכן חי, ועוד מקרים רבים.

רבים מבקשים לראות בכלל המפורסם במשפט העברי: "אין אדם משים עצמו רשע" הד קדום לסוגיה זו. אכן במבט ראשון נראה שמדובר בהלכה הקובעת שיש פגם באמינותה של הודאתו של האדם בפלילים. ואולם, בכמה מפסקי הדין של בית המשפט העליון הוצא דין זה מהקשרו, ולמעשה הוסקה מסקנה הפוכה מן המסקנה המשתמעת ממנו, לפחות לפי מה שהעלינו לעיל: לפיה הקביעה "אין אדם משים עצמו רשע" היא ביטוי לעיקרון שאין האדם מרשיע את עצמו בלא סיבה, ואם עשה כן, סביר להניח שהוא דובר אמת, וכאילו נאמר "אין אדם משים עצמו רשע בְּכַדִּי".

נראה כי הסוגיה של הודאת בעל דין מעלה כמה בעיות משפטיות. האחת היא שעל אף המשקל והאמינות הרבה שנוטים לייחס לה, היא לאו דווקא מהווה אמת עובדתית! היא יכולה לנבוע מכל מיני סיבות, כמו: מבנה נפשי מעורער של הנאשם, התרברבות, רצון לחפות על מישהו, לחץ חברתי, הבטחה של חוקרים לשחרר את הנאשם ממעצר אם יודה, ועוד. בנוסף לכך, הודאה באשמה היא בעייתית כשהיא אינה נתמכת בשום ראיה אובייקטיבית אחרת. ה"דבר מה הנוסף" יכול להיות גם בדל ראיה, או ראיה קלה כנוצה, וכאשר מדובר בחריצת גורלו של אדם אין די בכך. בעיה מתבקשת נוספת היא שמעמד

כה בכיר להודאה, יקל על חוקרי המשטרה לקצר את החקירה, "לעגל פינות", ולהיצמד לקונספציה שגויה.

## פרק שני

# גישת המשפט הישראלי

### סימן ראשון: מהות ההודאה

על פי החוק, כאשר נאשם מודה בעובדה כלשהי, יראו בה כמוכחת, מלבד מקרים חריגים ונדירים במיוחד שבהם בית המשפט מוצא שלא לקבל את ההודאה כראיה<sup>1</sup>.

#### גדרה של הודאה

במישור האזרחי, הודאה מוגדרת כהתבטאות של בעל דין – בע"פ, בכתב או בהתנהגות, שיש בה הודאה בקיומה של "עובדה" או של "זכות" הדרושה להוכחת עניין השנוי במחלוקת בין בעלי הדין. עדות שמוסר בעל דין במשפט עצמו – אינה בגדר "הודאת בעל דין", אלא מהווה ראיה כשאר הראיות, אך בית המשפט רשאי להעדיף על פניה את שאר הראיות ואף לפסוק בניגוד לגרסת בעל הדין עצמו. במישור הפלילי, הודאה מוגדרת ככל אמרה של נאשם, שיש לה לכאורה משקל ראייתי להוכחת האשמה.

### 1. הבחנה בין סוגים שונים של הודאות

#### א. הודאה פורמלית – הודאת חוץ:

הודאה יכולה להיות "הודאה פורמלית" ויכולה להיות "הודאת חוץ", וכפי שיובהר בהמשך – דיני הראיות מתמקדים בעיקרם ב"הודאת חוץ". הודאה פורמלית – הודאה הנמסרת באופן פורמלי במסגרת החלפת כתבי הטענות<sup>2</sup> במשפט האזרחי או בכתב לביהמ"ש במשפט הפלילי, או במסגרת הליכי הבירור הפורמלי. הודאה פורמלית מחייבת – עקרונית – רק במסגרת הדיון שבו נמסרה<sup>3</sup>, בעוד שהודאת חוץ, מחייבת את המודה בכל הליך שבו הוא בעל דין.

<sup>1</sup> סעיף 154 לחס"פ [נוסח משולב], התשמ"ב 1982

<sup>2</sup> ראה תקנה 102 תקסד"א

<sup>3</sup> ראה: הסיפא לתקנה 103 תקסד"א

**במישור הפלילי** יש המכנים את ההודאה בתשובה לאישום, הודאה פורמלית. אולם, לעניין כוחה הראייתי – ההבחנה היא בין הודאה שנעשתה "במהלך" הדין לבין הודאה שנעשתה "מחוצה" לו. הראשונה אינה טעונה "דבר מה"<sup>4</sup> ואילו השניה – טעונה תוספת זו. הודאת חוץ – הודאה הנעשית ע"י בעל דין מחוץ למסגרת הפורמלית האמורה. הודאת חוץ הינה ראייה לתוכנה, ומהיבט זה כמוה כעדות בעל הדין. הודאת חוץ היא למעשה מהווה מקרה פרטי וחרג של "עדות שמיעה"<sup>5</sup>. היא יכולה להיעשות בכל מקום, בכל זמן ולפני כל אדם. הודאת חוץ, להבדיל מהודאה פורמלית, הינה ראייה מובהקת, המשמשת אמצעי להוכחת העובדות הכלולות בה. וכמו כל ראייה אחרת, מהימנותה ומשקלה הראייתי נתונים לשיקול דעתו של בית המשפט.

#### ב. הודאה בזכות – הודאה בעובדה:

במשפט האזרחי, נהוג להבחין בין הודאה בזכות לבין הודאה בעובדה. הודאה בזכות – הודאה בכך שהיריב הוא: "בעל זכות", בין אם זו הזכות נושא התביעה, או זכות רלוונטית לנושא התביעה. הודאה בעובדה – הודאה בקיומה של "עובדה" הדרושה להוכחת זכותו של היריב לקבל את נושא תביעתו. העובדה יכולה להיות כזו שמכוחה זכאי היריב לנושא תביעתו, ויכולה להיות עובדה

הדרושה להוכחת הזכות נושא התביעה במישרין.<sup>6</sup>

#### ג. הודאה אישית - הודאת שילוחית:

במשפט האזרחי, הודאה יכולה להיעשות ע"י המודה עצמו באופן אישי, או ע"י אחר "מטעמו" של המודה ועל כן מיוחסת לו כאילו נעשתה על ידו. ההודאה השנייה מכונה "הודאה שילוחית".

#### ד. הודיה - ראשית ההודיה:

במשפט הפלילי, הפסיקה מבחינה בין הודאה - התבטאות של נאשם המשקפת הודאה בקיומה של עובדה מפלילה, לבין ראשית ההודאה - המשקפת "תחושה של אשמה" ללא הודאה בקיומה של עובדה מפלילה. הן ההודיה והן ראשית ההודיה קבילות כראיות במשפט, אולם כוחן הראייתי שונה. ההודיה יכולה

<sup>4</sup> רע"פ 4142/04 (התובע הצבאי נ' סמל איתי מילשטיין)

<sup>5</sup> סעיף 11 לפקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971

<sup>6</sup> להמחשה – ראה: ע"א 33/62, טז 1567 (הולנדר נ' טלר)

לשמש כבסיס להרשעה, בעוד שראשית ההודיה יכולה לשמש "תוספת" לראיה אחרת, שאינה מספיקה כשלעצמה לביסוס ההרשעה.

ה. בפני "איש מרות" – שלא בפני "איש מרות":

במשפט הפלילי, הודיה יכולה להימסר בפני איש מרות – אדם המוסמך לחקור ולרשום הודיות, או בפני מי שאיננו איש מרות – כל אדם באשר הוא. בשני המקרים, יהיו ההודיות קבילות רק אם עמדו במבחן הקבילות בפקודת הראיות<sup>7</sup> ("חופשית ומרצון"), וכן ישמשו בסיס להרשעה רק לצד "דבר מה" לאימות תוכן. יש לציין שלהודיה שנעשתה שלא בפני איש מרות משקל ראייתי זניח יותר מאשר לראשונה.

2. דרכי מסירת הודאה

כאמור, הודאה יכולה להתבצע בע"פ, בכתב או בהתנהגות. נדון בכל אחת מהדרכים:

- א. הודאה בע"פ: אמירה מילולית מפורשת של המודה. אין זה משנה בפני מי ובאילו נסיבות נאמרה. עליה להיות מוכחת ע"י האדם ששמע אותה.
- ב. הודאה בכתב: אמירה מפורשת בכתב, שרושם המודה בעצמו או שהיא נרשמת ע"י אחר מפיו. גם הקלטה תראה כאמרה בכתב. אמרה בכתב מוכחת בהצגת הכתוב, וחלים לעניינה הכללים הנהוגים לעניין הוכחת מסמך בכתב.
- ג. הודאה בהתנהגות: הודאה מכללא (מוסקת מן המעשים של ה"מודה"), להבדיל מההודאה המפורשת בכתב או בע"פ. מדובר בהתנהגות בעלת משמעות "מתחייבת", כלומר שבנסיבות התרחשותה משתמעת ממנה הודאה[\*]. יש לציין שגם במישור הפלילי, אין מניעה שההתבטאות תהיה ב"שפת גוף" – בסימנים ובתנועות המדברים בעד עצמם.

יש לציין שהדין הוא זהה עבור כל אחת משלושת הדרכים המצוינות לעיל. אולם, נראה כי להודאה בכתב או להודאה מוקלטת, יהיה מעמד "מיוחס" בכל הקשור למשקלה.

ד. הודאה בשתיקה?

<sup>7</sup> סעיף 12 לפקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971



יש הגורסים כי "העדר תגובה", תיחשב כמבטאת הודאת בעל דין בהתנהגות[\*]. במישור האזרחי, הנטייה היא לראות בהימנעות מתגובה בנסיבות המתאימות ראייה קבילה, ולהעניק לה משקל ראייתי כראיה נסיבתית לחובתו של השותק. במישור הפלילי, עומדת לבעל הדין "הזכות לחיסיון מפני הפללה עצמית" או "זכות השתיקה", אשר לפיה שתיקתו בחקירה אינה יכולה לשמש ראייה לחובתו. לשתיקה של נאשם במהלך דיון יש כוח ראייתי עצמאי<sup>8</sup>.

## סימן שני: קבילותה של ההודאה

### 1. מבחן הקבילות במשפט הפלילי

א. "חופשית ומרצון"<sup>9</sup>:

התנאי הקבוע בסעיף 12 לפקודת הראיות לקבילותה של ההודאה – קובע שחייבת להיות "חופשית ומרצון". מבחן קבילותה של הודיה בפלילים מקופל במילים "חופשית ומרצון". מילים אלו מבטאות מונח משפטי טכני ואין לתת להם את משמעותן המילולית. לא מדובר בהודיה מתוך רצון להודות, אלא בהודאה הנמסרת בנסיבות בהן נשמרת למוסר "יכולת הבחירה" אם למסור את ההודאה או לא. הזכות האמורה נשמרת למוסר כאשר ההודיה נמסרת ללא נקיטה ב"אמצעים פסולים" ע"י מקבל ההודאה. "אמצעים פסולים" הם אמצעים השוללים מאדם את יכולתו לעשות שימוש וליהנות מכל אחת משתי הזכויות הבאות: 'זכות השתיקה' ו'זכות ההיוועצות'<sup>10</sup>.

כאשר עולות טענות שההודיה הייתה ללא רצון חופשי מתנהל **משפט זוטא**, שהוא משפט בתוך המשפט הרגיל שבודק את חופשיות ורצון נתינת ההודיה.

### ב. הגישות בשונות המתייחסות לקבילות ההודאה:

התפתחו שלוש אסכולות מרכזיות בנושא קבילות הודיה שהושגה באמצעים פסולים: (1) המבחן האובייקטיבי – אסכולת השופט לנדוי<sup>11</sup>: שימוש באמצעים פסולים, פוסל את האמרה. אין חשיבות אם זו אמרת אמת או לא. בעניין האנס מהרי ירושלים, השתמשו באמצעים פסולים אך הודיה מאוחרת ניתנה מרצון חופשי. מודריק פסל את האמרות שהתקבלו בתחנה בבית שמש ואת האמרות בירושלים בלילה, וקיבל את האמרות המאוחרות בבוקר למחרת. מה היה צריך לעשות לולא הייתה אמרה מאוחרת? לפי לנדוי, ברור שצריך לפסול את האמרה הזו.

<sup>8</sup> סעיפים 161 ו-162 לחסד"פ

<sup>9</sup> תנאי לקבילות. בבואנו לבדוק קבילות ראייה אין אנו בודקים את אמיתות הראייה, אלא את התנאים לקבלתה. רק לאחר קביעה כי הראייה קבילה, ניגשים לבחון את המשקל – התוכן.

<sup>10</sup> סעיפים 32-34 לחסד"פ

<sup>11</sup> ע"פ 183/78, לד (4) 539 (אבו מדג'ים, הנשיא לנדוי)

(2) המבחן הסובייקטיבי – גישת השופט חיים כהן: יש לבחון האם האמצעי הפסול השפיע על הרצון החופשי של המודה. יש להעניש את החוקר הסורר ולהעמידו לדין, אך מאידך יש למצות את הדין עם הפושעים.

(3) האסכולה המנצחת – גישתו של השופט גודלברג (פ"ד מועדי)<sup>12</sup>: המבחן גם אובייקטיבי וגם סובייקטיבי, במובן זה שכל עוד משתמשים באמצעים פסולים שאינם קיצוניים או חמורים מאוד, נבחן את השפעתם הסובייקטיבית על הנחקר הקונקרטי: השפיעו על רצונו החופשי או לא השפיעו. אולם, אם השתמשו באמצעים קיצוניים (עינוי, לחץ פסול, השפלה וכיו"ב), זה פוסל את האמרה בלי כל קשר לשאלה האם הרצון החופשי נפגם או לא נפגם. גישתו של גולדברג מאומצת על

ידי שמגר בפ"ד קוזלי<sup>13</sup>.

#### ג. אבות הפסול:

השופט קדמי בספרו "על הראיות", מחלק את הגורמים המביאים לפסילת ההודאה לחמש קבוצות נפרדות<sup>14</sup>:

(1) האלימות והאיום באלימות – בין שיש בהם משום עבירה ובין אם לא, וזאת בשל כוחם לשלול את חופשיות הרצון.

(2) שיטת תחקור בלתי הוגנת – שיטות חקירה ואמצעי תחקור אשר יש בכוחם להביא את הנחקר לשבירת רוח וטמטום חושים, או להתבטלות מוחלטת עד כדי אובדן השליטה בכוח הרצון, וזאת ע"י יצירת "לחץ חיצוני" - שימוש באמצעים חיצוניים כמו צורת הצגת השאלות, זמן החקירה, משך החקירה, וכיוצא בזאת.

(3) יצירת לחצים נפשיים בלתי הוגנים – שימוש באמצעים המאיימים לשבור את רוחו של הנחקר "מבפנים", כמו השפלה, נגישה, גידופים ואף מניעת תרופות וכיוצא בזאת, וליצור בליבו תחושה של חוסר אונים מוחלט מול החוקר.

(4) התחבולה הבלתי הוגנת – שימוש באמצעים שבכוחם להניע – במרמה, את החשוד בביצוע העבירה, להאמין כי לא עומדת לו זכות השתיקה או זכות ההיוועצות, או שבנסיבות אין לו צורך לעשות שימוש בזכויות אלו.

<sup>12</sup> ע"פ 115/82, לח (1) 222 (מועדי, השופט גולדברג)

<sup>13</sup> ש"נ 3081/91, מה (4) 462 (קוזלי ואח')

<sup>14</sup> קדמי, על הראיות, עמ' 62-42

(5) הפיתוי וההשאה - אמצעים שבכוחם לפתות או להשיא חשוד "לוותר" על עשיית שימוש בזכות השתיקה ובזכות ההיוועצות, תמורת טובת הנאה מיידית, ממשית ומוחשית.

יש להבדיל בין הודית אדם בגלל לחץ חיצוני של החוקרים לבין הודית אדם בגלל לחץ פנימי. במצבים של לחץ פנימי לא נפסלת ההודיה והודאה שכזו תהיה קבילה – למרות שמשקלה יהיה נמוך ביותר.

#### ד. הערות נוספות:

- \* הודית חוץ של נאשם ועוד "דבר מה נוסף" שווה להרשעה בדין.
- \* אף אם הופעל אמצעי פסול - אין פסילה אוטומטית של ההודיה לפי פס"ד מועדי.
- \* אפקט מצטבר של אמצעים פסולים עשוי להוביל לפסילת ההודיה כולה.
- \* הודיה שנמסרה לאחר הודיה שנפסלה- לא בהכרח פסולה.
- \* הודאות של חולי נפש, מסוממים, שיכורים הן קבילות אך נשאר שאלת המשקל.
- \* הודיה משמשת רק לחובת המודה ולא לזכותו.
- \* הודיה משמשת כראיה כנגד המודה בלבד.

#### ה. פרשת עמוס ברנס<sup>15</sup>:

עמוס ברנס הואשם ברצח החיילת רחל הלר ז"ל. הוא נחקר תוך מניעת שינה וסטירות עד שלבסוף הודה ברצח ואף שחזר אותו בפני החוקרים. בפסק דין של בית המשפט המחוזי בחיפה, שניתן ב 11-בינואר 1976, הורשע ברנס ברצח רחל הלר ונידון למאסר עולם. הוא טען במשפטו כי הודה משום שחוקרי המשטרה הפעילו עליו לחץ, וכי חשב שבבהמ"ש יוכל להוכיח את חפותו. בקשתו לפסול את הודאתו נדחתה במסגרת משפט זוטא. ברנס ערער לבית המשפט העליון, כאשר הערעור התמקד בשאלת קבילותה של הודאתו. בית המשפט העליון מפי השופטים י' כהן ומני קיבל בפסק דינו כנקודת מוצא את קביעותיו של ביהמ"ש המחוזי שלפיהן לא הופעלו על ברנס אמצעי לחץ כלשהם – פיזיים או נפשיים. נקבע כי הודאתו של ברנס ניתנה מרצונו הטוב והחופשי. עזרא גולדברג, ניצב משנה בדימוס, הגיע למסקנה כי לא ברנס הוא שרצח את הלר, אלא אנס סדרתי שפעל באותו אזור. ברנס שוחרר לאחר 8.5 שנות מאסר, כאשר הוכחה חפותו ונתגלה שהודאתו נמסרה עקב שימוש באמצעים פסולים מצד החוקרים.

<sup>15</sup> ע"פ 127/76, (ברנס) פ"ד ל(3) 519-507

## 2. קבילותה של הודאה במשפט האזרחי

במשפט האזרחי, אבן הבוחן המסורתית היא שרק הודאה פורמלית או משפטית, הנכללת בכתבי הטענות או הנסמכת בהליך דיוני המיועד לכך, מהווה ראיה קבילה ופוטרת את בעל הדין שכנגד מהבאת ראיות להוכחת עמדתו בנושא ההודאה. כמו כן, יש להוכיח את עצם עשייתה של ההודאה ע"י המודה – כאשר נטל השכנוע הוא על התביעה.

יש לציין שהמשפט האזרחי מבחין בין הודאה בזכויות, אשר תהיה קבילה רק כאשר הייתה כוונה להודות, לבין הודאה בעובדות, שתתקבל כראיה קבילה במשפט גם אם נעשתה לא מתוך רצון או כוונה.

## סימן שלישי: כוחה הראייתי של הודאה – "משקלה"

### 1. משקלה של הודאה במשפט הפלילי

החוק אינו קובע מה יהיה משקלה של ההודאה בתוך מכלול הראיות במשפט. נטיית בתי המשפט בישראל, היא, לראות בהודאה ראיה כבדת משקל, במיוחד כאשר אין ראיות ישירות אחרות. ההנחה היא כי האינטרס המובהק של אדם הוא לפעול באופן שלא יזיק לו, וההודאה, בהיותה נוגדת אינטרס זה, מצביעה על האפשרות שהיא האמת העובדתית. כאמור, ההודאה כשלעצמה אינה יכולה לשמש ראיה בלבדית להרשעה, ונדרש "דבר מה נוסף" לחיזוקה<sup>16</sup>.

#### א. בחינת משקל ההודאה

בהיעדר אמירה מפורשת בחוק, נקבעו בפסיקה קווים מנחים לבחון את משקל ההודאה ביחס למכלול הראיות:

\* המשקל הפנימי – בו נבחנת ההודאה עצמה, אם יש בה סתירות, אם היא סדורה ועקבית, אם אין היא סותרת הודאות אחרות. בכך לסלק את החשש מפני מניעים נסתרים המביאים את הנאשם להודאה במעשה שלא עשה.

\* המשקל החיצוני – בו נבחנת ההודאה מול המציאות האובייקטיבית. בחינה זו מצריכה סיוע הקרוי "דבר מה נוסף" המביא סימני אמת חיצוניים להודאה, ואשר יכולים על פי השכל הישר להעיד על אמיתותה.

<sup>16</sup> וראה, למשל, רע"פ 4142/04 (התובע הצבאי נ' איתי מילשטיין)

ככל שמשקלה הפנימי של ההודאה גדול יותר, כך יקטן הצורך למבחן החיצוני של ה"דבר מה הנוסף". אין קביעה מפורשת מהו בדיוק, ולמעשה נתון הדבר לשיקול דעתו של השופט. טווח שיקול הדעת נרחב למדי, ובאין הנחיות מפורשות זה יכול להיות גם ראייה נסיבתית. כך למשל, הימנעות הנאשם מלהעיד במשפט, יכולה לשמש בתנאים מסוימים "דבר מה" ראייתי נוסף.

#### ב. דרישת "דבר מה"

דרישת ה"דבר מה" איננה כדרישת הסיוע - היא אינה דרישה לתוספת של ראייה המצביעה על אשמתו של הנאשם ומסבכת אותו בביצוע העבירה בה הודה בהודייתו. דרישת ה"דבר מה" היא ראייה מאמתת בלבד, המשמשת אמת מידה לבחינת אמיתותה של ההודאה. הודאה אחת לא משמשת כ"דבר מה נוסף" להודאה אחרת ואין הן משמשות תמיכה אחת לשנייה. אך הודיות שונות הדורשות תוספת ראייתית שונות יכולות להוות דבר מה נוסף אחת לשנייה.

דוגמאות לדבר מה נוסף מהפסיקה: שקרים שהופרכו, כישלון טענת אליבי, ידיעת פרטים מוכמנים, התנהגות מפלילה ומסבכת, הודאה בהליכים מהותיים במהלך דיון/בהליכי המעצר, קיומה של ראייה עצמאית נוספת המסבכת, זהות גרסאות.

ג. שתיקת הנאשם כדבר מה נוסף - אמרנו ששתיקה של החשוד בשלבים השונים של ההליך הדיוני הפלילי הן בחקירה והן במשפט היא נעדרת משמעות ראייתית, זולת הוראות סעיף 162 לחסד"פ (פס"ד מילשטיין) וסעיף 38 לחוק המעצרים.

#### ד. סמכות לפילוג ההודאה:

הכלל הוא, שבית המשפט רשאי להתייחס אל ההודאה כאילו היתה "עדות" שנמסרה בפניו: חלקים ממנה יכולים להתקבל כמהימנים ואחרים ידחו כבלתי אמינים, וזאת עפ"י התרשמותו ועפ"י שיקולים המדריכים אותו בקביעת מהימנות בדרך כלל[0]. העובדה שחלקים מסוימים של הגירסה שהציג המודה נמצאו בלתי מהימנים, אינה פוגעת

ביכולתו של בית המשפט להרשיע על בסיס החלקים האחרים.

#### ה. פרשת זדורוב<sup>17</sup>:

<sup>17</sup> ע"פ 7939/10 (זדורוב נ' מדינת ישראל)

בסוף 2015 דחה בית המשפט העליון את ערעורו של רומן זדורוב על הרשעתו ברצח הנערה תאיר ראדה ז"ל, שהתבססה על הודאתו בביצוע הרצח. במקרה של זדורוב, הן שופטי הרוב והן שופט המיעוט דחו את התפישה המיושנת שמעניקה עוצמה גדולה מדי להודאה. שופטי הרוב התנערו ממנה רק במישור ההצהרתי, ובמישור המעשי עדיין היו נכונים להרשיע על בסיס הודאה שאין לצדה ראייה עצמאית משמעותית. שופט המיעוט, יורם דנציגר, העניק משקל משמעותי להודאה מצד אחד, ומצד אחר דרש שתוצג ראייה מסייעת עצמאית. ואולם, בפרשת זדורוב אין ראייה כזאת. ידיעתו של זדורוב את תנוחת הקורבן איננה ראייה מסייעת. השופט דנציגר קבע שנתר ספק סביר בחומר הראיות, ולפיכך הציע לזכותו. בפסיקתו אימץ את גישתו של השופט ניל הנדל, לפיה לא די בחיפוש המסורתי אחר "דבר מה נוסף" להודאה, אלא הכרחי לחפש גם "דבר מה סותר" ו"דבר מה חסר", שעשויים לפעול לזיכוי. כאמור, הערעור נדחה, ונכון לעכשיו רומן זדורוב עדיין מואשם ברצח, למרות השאלות הרבות שנתרו תלויות ועומדות במקרה זה.

## 2. משקלה של הודאה במשפט האזרחי

הכלל במשפט האזרחי הוא שהודאה עשויה לשמש ראייה יחידה לאמיתות תוכנה: בית המשפט רשאי לקבוע ממצאים לחובת המודה עפ"י הודאתו כראייה יחידה, שכן בעיקרון אין הודאת בעל דין טעונה "תוספת".

קבילותה של הודאה כראייה אינה קובעת את כוחה הראייתי. כוח זה כפוף ל"גורמים שוללים" כפי שמכנה אותם השופט קדמי<sup>18</sup>, העשויים להפחית את משקלה הראייתי של ההודאה, עד כדי ביטול לחלוטין. קבילות לחוד, ומשקל ראייתי לחוד. הקבילות נעוצה בהוכחת עצם עשייתה של ההודאה ע"י המודה (שחייב להיות כשר לעשותה), ואילו המשקל הראייתי נקבע ע"י ביהמ"ש, עפ"י הראיות הנפרשות לפניו במהלך הדיון.

<sup>18</sup> להרחבה ראה – קדמי, על הראיות, עמ' 1402

## פרק שלישי

# גישת המשפט העברי

### סימן רביעי: ההודאה בדיני נפשות

"אין למשפט העברי אח ורע בין משפטי אומות העולם בשלילת ההודאה הפלילית – שלילה מוחלטת מבחינה תאורטית ושלילה רבה ככל האפשר מבחינה מעשית"<sup>19</sup>. אכן, גישת המשפט העברי שוללת בתוקף את ההודאה בדיני נפשות, דהיינו ההודאה הפלילית. סוגיות ודיונים רבים נסובו סביב הנושא הרחב הזה לאורך השנים, אך בעבודתי אשים דגש על כמה מקורות מנחים בסוגית ההודאה הפלילית.

*משפט תורה, הוראת שעה ודין המלך*: מערכת המשפט הפלילי העברי היא דו מישורית, ומורכבת ממשפט התורה אשר סדר הדין הפלילי בו לפיו נוקשה מאוד, כשבצדו מערכות משפט

מעשיות המאופיינות ביתר גמישות, והן: הוראת שעה ודין המלך.

### 1. הבסיס ההלכתי – שלילת ההודאה

---

<sup>19</sup> א' קירשנבאום, *הרשעה עצמית במשפט העברי*, ירושלים תשס"ה, עמ' 521

א. עקרון אי ההרשעה העצמית בדין התורה הוא מוחלט. מהפסוק: "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת, לא יומת על פי עד אחד"<sup>20</sup>, אנו למדים שבדיני נפשות יורשע אדם רק אם תתקבל עדות ראיה של שני עדים התחומה בגבולות נוקשים, ולאחר התראה.

ב. שלילת ההודאה הפלילית בתלמוד הירושלמי נלמדה מהפסוק: "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח ועד אחד לא יענה בנפש למות"<sup>21</sup>. לא רק שלא ניתן להרשיע נאשם בעד עד אחד אלא אף ע"י הודאת עצמו. בתוספתא למד ר' יוסי את העיקרון מפסוק אחר<sup>22</sup>. "כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה"<sup>23</sup>.  
ג. כך מנוסחים הדברים אצל הרמב"ם<sup>24</sup>:

גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים, וזה שהרג יהושע עכן ודוד לגר העמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות היה, אבל הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה, שמא נטרפה דעתו בדבר זה, שמא מן העמלין מרי נפש הוא המחכים למות, שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות, שמא כך זה יבא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג. וכללו של דבר: גזירת מלך היא.

ד. שלילת ההודאה הפלילית עולה ממקורות נוספים רבים בתלמוד ובמקורות התלמודיים, אולם אלו הם העיקריים. ברור אם כך שעל פי דין התורה אין כל מקום לקבלת ההודאה העצמית במשפט הפלילי.

## 2. הבסיס הרעיוני – נימוקי חכמים מאוחרים לכלל

אף כי שלילת ההודאה היא מוחלטת ע"פ דין תורה נעשו ניסיונות לתת להלכה זו הסברים והגיון לאי קבילותה של ההודאה. נציין את הנימוקים הבולטים ביותר בקצרה.  
(א) אי קבילות דוגמטית - הרמב"ם הגדיר הלכה זו כ'גזירת הכתוב' וכ'גזירת המלך' מהפסוקים שהובאו לעיל. במילים אחרות מדובר בחוק מאת ה' שאינו מצריך הגיון או נימוק המניחים את הדעת. לגבי הכלל 'אין אדם משים עצמו רשע' שנידון בתלמוד

<sup>20</sup> דברים יט, טו

<sup>21</sup> במדבר לה, ל

<sup>22</sup> תוספתא שבועות ה, ד (מה' צוקרמנדל, עמ' 451)

<sup>23</sup> דברים יט, טז

<sup>24</sup> הלכות סנהדרין יח, ו



בקשר לפסילה מעדות נחלקו הדעות מהו היקפו. לפי הסוברים שחל גם בנושא ההודאה, מדובר בגזירת כתוב נוספת השוללת עדות קרוב, והלוא 'אדם קרוב אצל עצמו'<sup>25</sup>.

(ב) פגם באמינות ההודאה - על אף האמור, מסביר הרמב"ם כי קיים פגם באמינות של המרשיע את עצמו משתי סיבות. הראשונה היא שהאדם עלול לפעול מתוך אי שפיות מסויימת או מכח מניעים אובדניים. השניה היא שהאדם עלול לפעול מתוך כוונה אחרת בהודאה, כגון: רצון לחפות על אדם אחר.

(ג) שלילת סגפנות - מדברי הר"י מיגאש עולה כי הודאה פלילית שמתקבלת, מהווה סוג של גרימת צער עצמית האסורה עפ"י ההלכה, ואלו דבריו<sup>26</sup>:

...והתורה לא התירה לאדם שיצער עצמו, ואין הפרש בין מי שמצער נפשו או מי שמצער חברו. ולסיבה זו אין האדם חייב במה שמודה על עצמו שהוא חייב מיתה או מלקות, כמו שהוא חייב במה שמודה על עצמו ממון.

(ד) חייו וגופו של האדם אינם ברשותו – הרדב"ז סבור כי מאחר וחיי האדם וגופו ניתנו לו מידי הבורא, אין לו רשות לפגוע בהם, ואין הם נחשבים בשליטתו, בניגוד לרכושו, ואלו דבריו<sup>27</sup>:

מי שבא לבית דין ואמר: הלקוני. אין מלקין אותו. והכי אמרינן בכל דוכתא [=וכן אנו אומרים בכל מקום]: אין אדם משים עצמו רשע. והטעם שכתב רבינו לא שייך גבי מלקות, ולפיכך כתב: וכללו של דבר, גזירת המלך היא. ואפשר לתת קצת טעם, לפי שאין נפשו של אדם קניינו, אלא קנין הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "הנפשות לי הנה" (יחזקאל יח, ד). הילכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו. ומלקות פלגו דמיתה [=חצי מיתה] הוא. אבל ממונו הוא שלו, ומשום הכי אמרינן: "הודאת בעל דין כמאה עדים דמי", וכי היכי שאין אדם רשאי להרוג את עצמו, כן אין אדם רשאי להודות על עצמו שעשה עבירה שחייב עליה מיתה, לפי שאין נפשו קניינו. ועם כל זה, אני מודה שהיא גזירת מלכו של עולם, ואין להרהר.

על אף הניסיונות להסביר את הגיונו של העיקרון, דומה שכולם מודים שתחולתו המשפטית נובעת מאי קבילות דוגמטית מוחלטת. עמדה נחרצת זו מייצרת את הדין באבחנות שבין הודאה כפויה להודאה מרצון, או בין הודאה בפני שופט לבין הודאה

<sup>25</sup> מסכת סנהדרין דף ט, ע"ב

<sup>26</sup> שו"ת הר"י מיגאש, סימן קפו

<sup>27</sup> רדב"ז, הלכות סנהדרין, פרק יח, הלכה ו. ייתכן שקיים יסוד רעיוני משותף בין דברי הר"י מיגאש לדברי הרדב"ז.

בפני חוקר או גורם אחר – כל הודאה, תהיה אשר תהיה – אינה מתקבלת ע"פ הדין.

### 3. שיפוט בהוראת שעה או מדין המלך

בדברי הרמב"ם שהובאו לעיל, מצוין החריג לעקרון אי קבלת ההודאה הפלילית בדין תורה, המיושם ע"פ דין המלך או בהוראת שעה, בשני מקרים מקראיים בהם התקבלה הודאה של נאשם<sup>28</sup>. ניתן לומר שבמערכת המשפט הדנה מכוח הוראת שעה או דין המלך, הודאת פיו של נאשם יכולה עקרונית לשמש כיסוד להרשעתו, בין אם מדובר בעבירה מן התורה או בעבירה שאינה מן התורה, הן בסנהדרין והן בבתי דין ממוניים לאחר ביטול הסנהדרין. דו המישוריות של מערכת המשפט הפלילי העברי אפשרה את קיומן של מערכות השיפוט הנזכרות לצד המערכת הדנה ע"פ דין התורה.

החל בספרות התלמודית, והמשך בספרות השו"ת, מצויים מקרים רבים בהם דנו בתי הדין מכוח הוראת שעה והרשיעו נאשמים ע"פ הודאתם. נבחן את העקרונות המאפשרים קבלת הודאה במקרים מסוימים, העולים מדברי הפוסקים.

א. השפעת דין תורה על הפסיקה המעשית - הפוסקים מקדימים לסטייה מדין תורה התייחסות למשפט התורה ונותנים הצדקה לסטייה, הנובעת מהגבולות שמתווה דין התורה.

ב. הסטייה היא לצורכי השעה בלבד ובהתאם לנסיבות המקרה, הקוראים לשפיטה ממניעים שיפוטניים נקיים, לשם שמיים.

ג. הימנעות מענישה על יסוד הודאה בעבירות קלות שאין בהן סכנה ממשית או נזק רציני לחברה.

ד. הודאה פלילית תתקבל רק בצירוף ראיות נסיבתיות המאשרות את אמיתות ההודאה, שדרגתן גבוהה מ'דבר מה נוסף' המקובל במשפט הישראלי. ההודאה המקרית לא תהיה ההוכחה העיקרית לביסוס האשמה.

ה. שלילה כמעט מוחלטת של קבלת הודאה שהושגה בכפיה או מתוך פחד.

ו. זהירות מופלגת בקבלת הודאה פלילית מחשש לאמינותה, מתוך גישת המשפט הפלילי שבאה לידי ביטוי בדברי הרמב"ם בקשר לשלילה המוחלטת של ההרשעה על סמך ראיות נסיבתיות, מן הטעם ש"יותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים".

ז. קיום הליך שיפוטי הוגן והעמדת סנגוריה מלאה לנאשם.

<sup>28</sup> יהושע ו-ז; שמואל ב (ד, ח-ב)

ח. מגמת צמצום בחומרת הענישה אף בעבירות חמורות. נדירים הם המקרים בהם גזר הדין היה עונש מוות.

אלו הן ההגבלות העולות מדברי הפוסקים ומניתוח המקורות העוסקים בשיפוט מכוח הוראת שעה. יחד עם זאת, ראוי להדגיש כי לצד מגבלות אלו, קיים חופש מסוים לבית הדין להכניס במסגרת שיקולי ההרשעה את שתיקת הנאשם כראיה נסיבתית לאשמתו או לקבל הודאה שהושגה ע"י שידול או השאה.

## **סימן חמישי: ההודאה בדיני ממונות**

בבואנו לסקור את קווי ההתפתחות הכלליים של הלכת ההודאה הממונית כפי שהם עולים מהמקורות השונים, נראה שאפשר להצביע על גלגולים ושינויים שחלו בהלכה ביחס להיקף תחולתה, ובמיוחד בדבר מקומה של ההודאה בתחום כללי הראיות.

### **1. הכלל: 'הודאת בעל דין כמאה עדים'**

בדיני הממונות במשפט העברי, הכלל הנהוג הוא 'הודאת בעל דין כמאה עדים דמי'. משמעותו היא שלהודאה הממונית משקל רב כל כך הגובר על משקל עדותם של מאה עדים! ממקורות תנאים ואמוראים הדנים בכלל 'הודאת בעל דין כמאה עדים', מתבררת ראייה רחבה ובעלת משקל מיוחד, הרב פי כמה מראיות אחרות. כך אפשר להבין מעצם הביטוי 'כמאה עדים', וביתר פירוט מהלכת האמוראים במסכת בבא בתרא<sup>29</sup>, ממנה נראה שההודאה בחיוב גוברת על עדותם של עדים:

המוציא שטר חוב על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אומר פרעתי מחצה והעדים מעידין שפרע כולו הרי זה נשבע וגובה מחצה

הדברים של הנתבע הם שקיבלו את המשקל הרב ביותר בהכרעה הסופית – הוא טען שפרע מחצה, ונגזר עליו לשלם מחצה, על אף שהעידו העדים שפרע את החוב

<sup>29</sup> בבא בתרא קכח, ב

במלואו. דברי הרשב"ם<sup>30</sup>: "דהודאת בעל דין שוה יותר מהעדאת עדים" בהחלט עולים בקנה אחד עם הלכת האמוראים.

## 2. מהות ההודאה:

כבר בתלמוד, ואף יותר אצל חכמים מאוחרים, מסתמנות תפיסות אחרות באשר לגדרה של ההודאה. כך עולה מפשוטם של הדברים ומפירושם של ראשונים למשל המובא בבבא בתרא, שם מצאנו שתי דעות של אמוראים בשאלה האם חייב המודה בזכות של התובע לדקל, לשלם את פירות הדקל שאכל כשהדקל היה עוד ברשותו – עד למשפט, בו הודה כי התובע זכאי לקבל אותו. לדעת אב"י ורבא – המודה חייב לשלם את הפירות: "כיוון דאודי"  
אודי". אולם לדעת רב חסדא – פטור המודה מן ההחזר שלמפרע.

מחלוקת זו מבטאת את שתי העמדות העיקריות ביחס למהות ההודאה:

### א. ההודאה כראיה

שיטה זו, כדעתם של אב"י ורבא, תופסת את ההודאה כראיה ככל הראויות – מהימנה ומכריעה מבחינה עובדתית, ולא כיוצרת זכות חדשה.

### ב. ההודאה כ'קניין'

התפיסה השניה רואה בהודאה כמעין 'קניין' – התחייבות. במילים אחרות, ההודאה אינה נחשבת לראיה המוכיחה שהנתבע חייב, כלומר מצדיקה את היותו חייב בזכות של התובע הקיימת מכבר, אלא כיוצרת זכות חדשה לחיוב הנתבע מכאן ואילך.

### \* בין ההודאה ל'אודיתא':

התפיסה הרואה את ההודאה כיוצרת זכות (כמעשה קניין), באה לידי ביטוי במפורש בדבריהם של אחרונים. החידוש שבדבריהם הוא בעצם ההשוואה בין ההודאה בממון ל'אודיתא' – שהיא במקורה הודאה הניתנת במכוון ובמודע לשם התחייבות או קניין, כלומר הודאה פיקטיבית.

לפנינו אם כך תופעה מיוחדת ומעניינת של היפוך סדר הדברים. האודיתא, היא פיתוח והרחבה של אמוראים להלכת "הודאת בעל דין" – לפיהם כיוון

<sup>30</sup> בבא בתרא לג, א

שכוחה הוא של כ"מאה עדים", ממילא יש בכוחה גם להצמיח זכות חדשה – חיובית או קניינית. מנגד, אצל האחרונים הפכה האודיית לבסיס שעליו עומדת ההודאה, זו שאינה פיקטיבית, אלא נאמרת לגופן של עובדות. לשיטתם – גם ההודאה שאינה פיקטיבית היא כאודייתא – הודאה "מטעם מתנה", משום שגם בה אין חשיבות לאמת העובדתית, שכן ההודאה עצמה יוצרת את החיוב בין אם היא נכונה ובין אם לא.

### ג. ההודאה כהשתק:

תפיסה שלישית הניכרת בבירור בדברי התלמוד והראשונים, מציעה מהות אחרת לגמרי להודאה – לא כקניין ולא כראיה אמינה, אלא כהשתק<sup>31</sup>. כלומר, ההודאה אמנם אינה ראייה במובן הרגיל (כזו המוכיחה את העובדות האמורות בה), אך היא כן יוצרת השתק, מניעות, חוסר אפשרות לחזור ולסתור את תוכן ההודאה.

א. כך יש לפרש את הלכת התלמוד לפיה בעל דין נתפס בהודאתו גם כאשר העדים מעידים שפרע את חובו. לפי דברי בעל נימוקי יוסף, לפנינו השתק<sup>32</sup>:

כלומר אפילו חזר לומר כדברי העדים, שכיוון שהודה בתחילה שלא פרע אלא מחצה אינו יכול לחזור בו, אף על פי שהעדים מסייעין אותו.

ב. נראה שרעיון ההשתק הולם גם את סוגיית "הודאה מתוך כפירה"<sup>33</sup> – הודאה שבה למעשה אין הודאה כלל – במקום זה הנתבע טוען ש"לא היו דברים מעולם" – לא הלוואה ולא פירעון, אך נתפס בכך על הודאתו שלא פרע את החוב לאחר שהעידו העדים שהוא הלווה. להודאת בעל דין במקרה זה מתבקש להתייחס כאל השתק – הנתבע כופר ואומר שלא לווה, ולכן הוא כעת מנוע מלטעון לאחר מכן "פרעתי" – שכן זוהי טענה הסותרת את אמירתו הראשונה שמעולם לא לווה!

<sup>31</sup> **השתק** הוא מושג הקובע כי בנסיבות מסוימות, אדם המשמיע דברים כלפי אדם אחר והאחר מסתמך על הדברים הללו – מנוע מלהתכחש לדברים שאמר, ועליו לשאת בתוצאות הנובעות מהם.  
<sup>32</sup> על הרי"ף, בבא מציעא ג, ב (בד' וילנא: ב ע"א)  
<sup>33</sup> שבועות מא, ב

## פרק חמישי

# השוואה בין שתי הגישות

מן סקירתנו את גישת המשפט הישראלי וגישת המשפט העברי במישור האזרחי, ראינו כי שתיהן מיחסות להודאת בעל הדין משקל רב: לפי גישת המשפט העברי, מדובר בראיה חזקה כל כך, שעולה על עדותם של מאה עדים. גם במשפט הישראלי, ראינו כי ניתן לחייב אדם על סמך הודאתו, גם אם זו הראיה היחידה המוכיחה את חובתו.

יחד עם זאת, מן ההשוואה בין שתי גישות המשפט – הישראלי והעברי – גילנו כמה הבדלים ביחס להודאה במישור האזרחי. נדמה כי כאן הגישה הישראלית היא המחמירה והבררנית יותר ביחס לקבלת ההודאה בהשוואה לגישה העברית. מגמה זו באה לידי ביטוי בתנאים המגבילים את משקלה הראייתי של ההודאה, בעובדה שבעצם קבלתה כראיה לחובת הנתבע רואה בה בית המשפט כראיה מהימנה ואמינה שמוכיחה את הנאמר בה, בניגוד למשפט העברי שלפיו אין זה חשיבות רבה כל כך למידת האמת של ההודאה – האדם רשאי לנהוג ברכושו כרצונו ואם הוא מחליט להודות בחובו ולתת אותו לתובע, אין זה דבר פסול.

באשר למישור הפלילי, גישת המשפט הישראלי מנוגדת לחלוטין לגישת המשפט העברי ביחס להודאת נאשם. במשפט הישראלי משמשת הודאת הנאשם כראיה ראשונה במעלה

וניתן להרשיע אדם בהסתמך עליה בלבד (לצד 'דבר מה'). גישת המשפט העברי לעומת זאת, דוחה את ההודאה הפלילית מכל וכל. כל ההבחנות בין סוגים שונים של הודאות במשפט הישראלי – אשר משפיעות על קבילותה של ההודאה כראיה ועל משקלה הראייתי בין הראיות, אינן רלוונטיות כאשר אנו מדברים על המשפט העברי – שאינו מתעכב על פרטים כמו נסיבות מסירת ההודאה או מצבו הנפשי של המודה – וזאת משום שפרטים אלו אינם רלוונטיים – הודאתו של נאשם לא קבילה כראיה, ואין חשיבות לפרטים.

יש לציין שהן במשפט האזרחי והן במשפט הפלילי, התייחסויות כלשהן בפסיקה של מדינת ישראל להיבטים של המשפט העברי בסוגיית הודאת בעל דין הן זעומות.

## פרק רביעי

# סיכום ומסקנות

### מסקנות – הודאת בעל דין במישור הפלילי:

- עיקרון אי קבלת ההודאה הפלילית בדין תורה הוא מוחלט, ואין אבחנה באשר לדרך או לפורום בהן ניתנת ההודאה. לעומת זאת, במשפט הישראלי מעמדה של ההודאה בדין הפלילי הוא גבוה משמעותית בהשוואה לכל ראייה אחרת.
- למרות אי הקבילות הדוגמטית של העיקרון, ניתנו לו כמה הסברים: פגם באמינות של המודה, שלילת סגפנות, האדם אינו רשאי לפגוע בחייו או בגופו. לעומת זאת, במשפט הישראלי ראינו שעל אף שניסיון העבר (בעבודתי הבאתי את פרשת ברנס ופרשת זדורוב), אין הגישה מייחסת חשיבות רבה לאותם פגמים שצוינו לעיל, עליהם מצביע המשפט העברי.
- במערכת המשפט הדנה מכוח הוראת שעה או דין המלך הודאת פיו של אדם יכולה בעיקרון לשמש יסוד להרשעתו. יחד עם זאת, הדבר נעשה במגבלות רבות ומתוך התנצלות והסבר להצדקת הסטייה שנעשית לצורכי השעה בלבד ובהתאם לנסיבות. כמו כן, כמעט תמיד תשמש הודאה בפלילים כיסוד להרשעתו של נאשם רק בצירוף של ראיות נסיבתיות משמעותיות. אפשר לאמר שגם במערכת המשפט הישראלית יש סטיות

מן הדין - שכן אמנם החוק מונה סדרה של 'אמצעים פסולים' מפורטים אשר אמורים להוריד משמעותית ממשקלה הראייתי של ההודאה כראיה, אך בפועל אין הדבר מתממש ככתוב בספר. למעשה נדמה שבית המשפט פעמים רבות פועל באופן ש'מתמרן' את האירועים והנסיבות כדי שיתאימו להודאתו של בעל הדין, גם אם בפועל הם נוגדים אותה.

### **מסקנות – הודאת בעל דין במישור האזרחי:**

באשר לדיני הממונות, ניחנו לגלות שההודאה תופסת מקום חשוב בתוך דיני הראיות. כמו כן גילינו שבמשפט העברי קיימות שלוש עמדות נבדלות בתפיסת מהותה וגדרה של ההודאה – ראייה, קניין (אודיתא) והשתק, והן באות לידי ביטוי החל בסוגיות התלמוד ועד לדבריהם של אחרונים. במשפט הישראלי לעומת זאת, נראה שההתייחסות להודאה היא אל כראיה בלבד, כזו המוכיחה את העובדות האמורות בה כיתר הראיות.

## **רשימה ביבליוגרפית:**

### **חקיקה:**

סעיפים 11 ו-12 לפקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971  
סעיפים 161 ו-162 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982  
סעיפים 32-34 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982  
סעיף 154 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב 1982  
תקנות 102 ו-103 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד-1984

### **פסיקה:**

ע"א 33/62, טז 1567 (הולנדר נ' טלר)  
ע"פ 127/76, פ"ד ל(3) 507-519 (ברנס ואח' נ' מרקוס ואח')  
ע"פ 183/78, לד (4) 539 (אבו מדג'ים, הנשיא לנדוי)  
ע"פ 115/82, לח (1) 222 (מועדי, השופט גולדברג)  
ע"פ 7939/10 (זדורוב נ' מדינת ישראל)  
רע"פ 4142/04 (התובע הצבאי נ' סמל איתי מילשטיין)  
ש"נ 3081/91, מה (4) 462 (קוזלי ואח')



## **ספרות מחקר:**

יעקב קדמי **על הראיות חלק שלישי** (מהדורה משולבת ומעודכנת, 2003)  
אהרן קירשנבאום **הרשעה עצמית במשפט העברי** (ירושלים תשס"ה)

## **משפט עברי**

### **מקרא**

במדבר לה, ל

דברים יט, טו

דברים יט, טז

יהושע ו-ז

שמואל ב ד, ח-יב

## **ספרות הפסיקה**

תוספתא שבועות ה, ד (מה'

צוקרמנדל, עמ' 451)

הלכות סנהדרין יח, ו

מסכת סנהדרין ט, ע"ב

בבא בתרא לג, א

בבא בתרא קכח, ב

## **ספרות השו"ת**

שו"ת הר"י מיגאש, סימן קפו